

tudnak, a már meglevő iskolák tanulóit pedig a legszerényebb módon is alig bírják fizetni. Ez arra indította az egyes, szegényebb egyházakat, hogy az iskolákat átadják az államnak. Ez a mozgalom egyre terjed, noha az egyházkerületi közgyűlés ellenzi az államosítást.

A debreceni csata.

— Egy szemtanu visszaemlékezése. —

Augusztus 2-án volt ötvenkettedik évfordulója a debreceni csatának. Rövid vonásokban ismertettük ebből az alkalomból szabadságharcunknak ezt a nevezetes epizódját s erre az ismertetésünkre most érdekes közleményt kaptunk lapunk egyik régi, tisztis barátjától, id. *Katona Zsigmond kecskeméti gyógyszerész urtól*, ki szemtanuja volt a híres csatának s elmondja nekünk visszaemlékezéseit a következőkben:

A *Pesti Napló* augusztus 3-diki számában érdeklődéssel olvastam a debreceni csatáról szóló közleményt, melynek néhány hibás adatát helyre akarom igazítani, elmondván egyúttal visszaemlékezéseimet is.

Csatára Nagy Sándor nem készült, legalább minden körülmény ezt látszott igazolni és én azt hiszem, hogy összeütközésre *Görgeitől* rendeletet nem kapott. Az lehetett egyedül utasítás számára, hogy a gyorsan közeledő ellenség előhadát útjában lehetőségig akadályozza meg. *Paskievics* és az orosz had augusztus 2-dikán reggeli félhárom órakor még legalább huszonnégy kilométernyire volt Debrecenről, tehát nem támadhatott, annál kevésbé verhetette meg Nagy Sándort reggeli öt órakor. Mely ha úgy történt volna, a szerencsétlen véget ért vezér nem ebédelt volna *Máriássyval* és *Pongráczczal* ugyanazon a napon a *Bika* vendéglőben.

Nagy Sándor seregének pihenésre volt szüksége, fáradtan, hajnalban Debrecen alá érve, tábort ütöttek a balmazújvárosi ut mellett, lehetőleg kedvezőtlen, lejtős helyen, hová *Korponay* hadosztálya előzőleg már augusztus elsején megérkezett. Augusztus másodikán — mely csütörtöki napra esett — Debrecen lakosai örömmel értesültek Nagy Sándor megérkezéséről, ezren és ezren vonultak ki, talyigákon vitték az élelmet és italt, délben az ebédet fáradt harcosainknak, kik fegyvereiket gulába rakva pihentek a közlegelői gyepen s ették jóízűen a számukra bő mennyiségben vitt eleséget s fogyasztották az elibük szivesen töltött bort. Nagy Sándor tisztikarának csaknem összes tagjaival a *Bika* vendéglőben ebédelt, melynek minden étterme tömve volt tisztjeinkkel, kiknek jólesett a Váctól nagy hőségben tett fászló gyaloglás után egy kis jobb ebéd s egypár órai megérdemelt pihenés.

Délután egy órakor honvédeink nagyrésze meg ebédelt, sok polgár ott időzött a leheveredett hadfiak társaságában, beszélve a haljóslatunak látszott eseményekről. Honvédeink között általános volt a nézet, hogy négy órakor a tábor Derecske felé fog indulni. A magyar sereg — mint fentebb említettem — lejtős helyen pihent, melyet nem nagy távolságban, magasabb és nagy területen messzenyúló kukoricavetés takar. E kukoricatengerből délután pontban két órakor — tehát nem hajnalban — harminc, vagy negyven kozák alakja bukkant elő, a magyar sereg balszárnyával, *Máriássy* hadosztályával szemben. Honvédeink három, egy dombra előretolt és ez által védett állásba helyezett ágyuból gyors és heves tüzeléssel fogadták a kibukkant kozákcsapatot, mely azután azonnal visszamenekült a kukoricaerdőbe. Az egész magyar sereg az ágyudörgések után rögtön talpon volt s alig telt el tizenkét-tizenöt perc, tisztjeink sebes vágatva jöttek ki a városból s foglalták el helyeiket. A kukoricaerdőből felkavarodott sötét porfelhő elárulta a muszka sereg nagy zömének balra, vagyis a magyar tábor centruma és jobbszárnya felé vonulását. A magyar ágyuk gyors tüzelést kezdtek. Mintegy tizenöt vagy husz perc telhetett el, midőn az oroszok részéről az első ágyulövés megszólalt, de rögtön utána eldőrdült még harminc vagy negyven ágyulövés. Habár az oroszok hevesen viszonzták a tüzelést, a magyar ágyuk pontos lövése mintegy tizenöt perc alatt hátrálásra kényszerítette őket,

dacára annak, hogy a hátuk mögött felvert sötét porfelhő hosszú vonalon roppant haderő tömörülését sejtette. Az oroszoktól nemsokára egy erős lovas osztály, ágyuk fedezete alatt rohant előre a téglaverő épületek és a városi erdő elfoglalására, — éppen szemben honvédeinkkel; de innen, oldalról és úgy látszott váratlanul, három ágyu olyan gyilkos tüzeléssel fogadta őket, hogy másodszor is menekülni voltak kénytelenek ágyustól együtt. E pillanatban — három és fél órakor — honvédeinknek némi reménye támadt arra, hogy megmérkőzhetnek az oroszokkal, de ez csakhamar eltűnt, mert egy másik, sokkal erősebb lovashadosztály megkerülte jobb szárnyunkat — távolabbról, a városi nagy erdőben. Több, mint negyvennyolc ágyuból olyan erős támadást kezdett az orosz a magyar seregre, hogy a mi ágyuink a tüzelésben mindinkább ellankadtak, végre pedig kénytelenek voltak elnémulni. E pillanatban — pontban négy órakor — az erdőből rettenetes erővel tört rá huszárainkra a kozákság, szájukban tartott kés ellenére irtóztató sivitással. A magyar lovak e rettenetes hangtól fékezhetetlenül megvadultak, de huszáraink is megrémültek ám és futásban keresték a menekülést, átgázolva *Korponay* gyalogságán. E jelenet láttára az egész magyar hadsereg egyszerre menekülni kezdett. Legszerencsésebb volt *Máriássy* hadosztálya, mely kellő rendben, bár futva, kevés veszteséggel elvonulhatott. Négy és fél órakor a kozákok már a város piacán üldözték honvédeinknek egy részét, akik olyan elszántan védelmezték magukat, hogy az üldözők jobbnak látták tisztes távolban maradni. Ezzel azután lehetővé tették a mieink elvonulását. Sajnos, mégis foglyul esett mintegy ezer honvéd.

Paskievics öt óra tájt érkezett meg a városba a gárdatestőrség és hatalmas termetű huszárjai között. Harmadfélóra telt el, míg nyolcvanezer főnyi seregével, kétszáz ágyuval folytonos zene és énekző mellett bevonult a városba. Aki az orosz cárnak ezt a válogatott és hatalmasan felszerelt hadseregét egy tömegben látta, tisztába jöhetett azzal, hogy hazánk szabadságharca a temetőhöz jutott, *Görgeinek* győzelemre gondolni lehetetlen volt.

Még csak azt tartom érdemesnek megemlíteni, hogy *Paskievics* és törzskára az ütközet alatt azt hitték, hogy *Görgeyvel* harcolnak. Meg voltak tehát lepelve, midőn éppen tölem hallották először, hogy a csatát Nagy Sándor vezényelte.

TÁVIRATOK.

A francia-török konfliktus.

Nizza, augusztus 10. A francia közepentengeri flotta két páncélos hajója Villefrancheba érkezett. Hir szerint a hajóknak az a rendelkezésük, hogy Sztambulban nagyobb nyomatókat adjanak *Constans* francia nagykövet követelésének.

Páris, augusztus 10. A *Figaro* szerint azt hiszik, hogy *Constans* francia nagykövetnek a szultánnal való tegnapi kihallgatása a konfliktus elintézésére fog vezetni. A földközi tengeri hajóraj második osztálya Villefrancheban a haditengerészeti miniszter rendelkezéseit várja. A *Petite République* szerint *Delcassé* külügyminiszter *Munir* bég török nagykövettel folytatott beszélgetése alkalmával augusztus 20-áig döntő választ követelt.

Sztambul, augusztus 10. *Ibrahim* bég főszertartásmester a porta nevében újabb előterjesztéseket tett *Constans* francia nagykövetnek a sztambuli rakodópart megváltása tárgyában. *Constans* azonban ezeket az előterjesztéseket visszautasította azzal, hogy ragaszkodik a konfliktusnak az általa már precízított feltételek alapján való megoldásához.

Sztambul, augusztus 10. A szultán ma ismét kihallgatáson fogadta *Constans* francia nagykövetet.

A kínai zavar.

London, augusztus 10. A *Reuter*-ügynökség jelenti *Pekingből* tegnapi kelettel: A követek holnap ülést tartanak. A követek között hire jár, hogy az angol követ egyebek között az ellen is fel fog szó-

lalni, hogy vegyes bizottságot küldjenek ki a vám-tarifa revidálására. Azt hiszik, hogy ebben az esetben valamennyi követ ki fogja jelenteni, hogy a már elintézett kérdéseket lehetetlen újra kihatítani, amellet arra fognak utalni, hogy valamennyi követ hozzájárult a bizottság kiküldetéséhez.

Münster, augusztus 10. A Pekingben meggyilkolt báró *Ketteler* követért ma nevének és anyjának jelenlétében *Dingstadt* püspök és gróf *Galen* felszentelt püspök ünnepi gyászistenti tiszteletet mondtak. A gyászmenetet egy diszszázad, a diáktestületek zászlóikkal és a székeskáptalan nyitották meg. A koporsó mögött a család tagjai, a tartományi elnök, a parancsnokló tábornok, *Richthofen* államtitkár és a külügyi hivatal küldöttsége ment. A koporsó lehocsátásánál a diszszázad háromszor sor-tüzet adott.

A délafrikai háború.

London, augusztus 10. A reggeli lapok azt mondják, hogy *Kitchener* proklamációja jogosult és okos rendszabály. Ha a proklamáció, ami nagyon valószínűtlen, nem visz célra, még szigorúbb rendszabályokhoz kell nyulni.

Brüsszel, augusztus 10. Idevaló transvaali körökben azt hiszik, hogy *Kitchener* legújabb proklamációjának az a hatása lesz, hogy a búrok ellenállása csak erősödik s az egész Fokföld lakossága és a natáli hollandusok is föl fognak lázadni.

Köln, augusztus 10. (*Saját tudósítónktól*.) A *Kölnische Zeitung* élesen elítéli *Kitchener* proklamációját. Az egyetlen büntetés, amit a búr vezérek elkövettek, elpusztíthatatlan szabadságszeretetük s nemzetük legyőzhetetlenségében való hitük. Angliának erkölcsi kötelessége, hogy a tüzhelyükről elűzött családokat maga támogassa, mert a megélhetés lehetőségét is elvette tőlük. Egyébként Anglia legújabb intézkedése szintén csak szaporítani fogja a papiroson maradt intézkedések számát.

London, augusztus 10. *Kitchener* jelenti *Pretóriából* tegnapi kelettel: A Brandford mellett levő őrházat 8-ára virradó éjjel heves harc után elfoglaltuk. Veszteségünk egy halott és három sebesült volt.

Amszterdam, augusztus 10. A *Handelsblad* jelenti, hogy *Krüger* elnök legközelebb ismét Hágába utazik. Az utazásnak egyedüli célja az, hogy az új környezetben az aggastyán megszabaduljon szomorú gondolataitól. A jövő telet az elnök déli Franciaországban fogja tölteni, mert Hollandia klímája a múlt télen nagyon megártott egészségének. *Krüger* amerikai utja egyelőre elmarad, de azért az elnök nem tett le arról a szándékáról, hogy mihelyt teheti, Amerikába utazzék.

Olaszország és Albánia.

Róma, augusztus 10. Ugy a reggeli, mint az estilapok hevesen megtámadják a *Popolo Romano*-t, a *Prinetti* külügyminiszter ellen tegnap irt cikke miatt. A *Capitano Fracassa* azt írja, hogy szégyen-gyalázat, hogy van olasz lap, amely ok és bizonyíték nélkül vádolja a külügyminisztert a külföld előtt illojalitással. Más lapok is védelmükbe veszik *Prinetti*t. Egész határozottan hire jár, hogy az Ausztria-Magyarország-ellenes hírlapi kampányt bizonyos francia-szláv csoport szítja. Ennek az agitációnak az élén Rómában egy kis balkáni állam főkonzulja áll, aki már sok kellemetlenséget szerzett az olasz kormányának. Ma már azonban okkal feltehető, hogy a kormány türelmének vége szakadt s hogy a nevezett főkonzult igen komolyan meg fogják inteni, hogy vesse végét az agitációjának.

Róma, augusztus 10. Vonakozással az osztrák és magyar sajtó cikkeire, melyek Olaszországnak Albániában való fellépését tárgyalják, a *Tribuna* azt mondja, hogy a *Fremdenblatt* időszerű kommunikációjával a dolgokat a kellő mértékre szállította le.

Az orosz hajóraj Bulgáriában.

Szófia, augusztus 10. Az orosz hajóraj, mely múlt éjjel tengeri vihar következtében nem hagyhatta el Várnát, csak holnap délelőtt indul Burgaszba.